

Woda – wspólne dobro

Jednym z arcyważnych problemów współczesnego świata staje się dostęp do wody. Są miejsca, gdzie wody po prostu nie ma lub występują jej dotkliwe braki. W ogóle jest jej coraz mniej, zwłaszcza wody czystej, pitnej, koniecznej do życia.

Woda wykorzystywana jest w rolnictwie, transporcie śródlądowym, nauce, gospodarce we wszystkich możliwych zastosowaniach. Szczególnie wodochłonne jest rolnictwo, które konsumuje 70 proc. światowego zużycia wody, oraz gospodarka, w tym przemysł energetyczny i wydobywczy.

Znaczenie wody wzrasta tym bardziej, im częściej jej brakuje. Zasoby wodne cechuje zmienność sezonowa i nierównomierność rozmieszczenia terytorialnego. Zarówno susze, jak i powodzie przynoszą ogromne straty, np. straty Polski, Czech i Rumunii związane z tegoroczną suszą wyliczono na 2,6 mld dolarów. **W wielu miejscach na świecie woda jest uznawana za towar strategiczny na równi z surowcami i kopalinami szlachetnymi.** Tak jest na kontynencie afrykańskim, w krajach arabskich, np. w Etiopii, Syrii, Sudanie, Jemenie czy też częściowo w Turcji.

Największa pustynia na Ziemi, Sahara, jeszcze kilka tysięcy lat temu była żyzną sawanną. Na obecnej pustyni były jeziora, a przez zachodnią jej część płynęła jedna duża i kilka mniejszych rzek. Na zdjęciach satelitarnych widać wyraźnie koryta wyschniętych rzek, których ujścia sięgają Atlantyku. Długookresowe zmiany klimatu, zmiany siły i kierunków monsunów, zanik deszczy doprowadziły do zubożenia szaty roślinnej i powstania gorącej pustyni. Podobnie rzecz wygląda z jeziorem Czad, które kilka tysięcy lat temu było największym słodkowodnym jeziorem na świecie o powierzchni dwukrotnie większej niż powierzchnia dzisiejszej Polski. Na

skutek zmian klimatu jezioro nieustannie zmniejszało się (aktualna powierzchnia to 1350 km²). Tak jak w przypadku rzek na Saharze, w jeziorze stałe ubywa wody wskutek monsunów znad Zatoki Gwinejskiej.

Parlament Europejski, doceniając wagę problemu, jakim jest bez wątpienia możliwość braku wody, 8 września br. rozpatrzył i przyjął rezolucję inicjatywy obywatelskiej „Right2Water”, czyli „Prawo do wody”. Parlament wezwał państwa wchodzące w skład Unii Europejskiej do zapewnienia mieszkańcom wody odpowiedniej jakości i po przystępnej cenie. Dostawcy wody mają m.in. umieszczać na rachunkach za wodę informacje o jej właściwościach fizykochemicznych, monitorować zanieczyszczenia wody, usuwać i odprowadzać substancje toksyczne, ograniczać straty powodowane wyciekami z rurociągów oraz

modernizować przestarzałe, nieodpowiednie sieci wodociągowe.

Inicjatywa „Right2Water” głosi, że woda jest dobrem publicznym, nie towarem, a więc dokładnie tak, jak brzmi preambuła Ramowej dyrektywy wodnej. Nie mając wątpliwości co do pryncypiów tej zasady, u producentów i dostawców wody pojawiają się wątpliwości związane z prowadzeniem działalności handlowej i usługowej. Czy realizując słuszną inicjatywę Prawo do wody, która należy się każdemu człowiekowi, można pomijać aspekt ekonomiczny, zwłaszcza kiedy długoterminowe, kosztowne inwestycje mają zapewnić dostawy wody nie tylko obecnym, ale również przyszłym pokoleniom oraz poprawę stanu środowiska naturalnego?

Takie zastrzeżenia i wątpliwości zgłaszają środowiska branży wodociągowej, które

wskazują, że czym innym jest dostęp do wody, a czym innym dostęp do usług. Koszty wody powinny, ich zdaniem, pokrywać nie tylko bieżące wydatki, ale także inwestowanie w majątek, aby zapobiec degradacji zasobów i infrastruktury technicznej, co wynika także z Ramowej dyrektywy wodnej. Dyrektywa ta zobowiązuje do zwrotu poniesionych kosztów. Także opłaty z tytułu korzystania ze środowiska naturalnego przeznaczają się na jego rewitalizację i ochronę.

Podobnie wygląda kwestia dostępności wody i świadczenia usług wodociągowych z perspektywy regionalnej. Jednym z podstawowych warunków funkcjonowania i rozwoju województwa jest bezpieczeństwo i niezawodność dostaw wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi. Ważnym jest, aby dostawy wody dla mieszkańców zabezpieczone były nie tylko teraz, ale i w przyszłości, minimum na co najmniej kilkanaście lat.

Trzeba być przygotowanym na nadchodzące zmiany demograficzne, odpływ ludności, powodzie i susze oraz inne przypadki. **Ma to szczególne znaczenie w silnie zurbanizowanym województwie śląskim i w jego aglomeracjach, z których znaczna część jednostek posiada bardzo ograniczone możliwości korzystania z zasobów wodnych.**

Przedstawione uwarunkowania stały się dobrym pretekstem do zorganizowania 23 września 2015 r. przez Śląski Klaster Wodny konferencji pt. „Bezpieczeństwo zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi w województwie śląskim w perspektywie 5-10-20 lat”. Współorganizatorem sympozjum była Polska Izba Ekologii oraz Uniwersytet Śląski i Politechnika Śląska. Efektem obrad i dyskusji prowadzonych przez uczestników konferencji było skierowanie do Marszałka Województwa Śląskiego **Wojciecha Salugi** wniosku o podjęcie działań zmierzających do opracowania „Regionalnej strategii zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi w perspektywie 5-10-20 lat”.

Proponowany do opracowania dokument planistyczny powinien w sposób perspektywiczny rozwiązywać problemy dostaw wody mieszkańcom nie tylko poszczególnych jednostek administracyjnych, ale przede wszystkim poszczególnych subregionów w taki sposób, by nawet w wypadku wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych eksploatowane systemy regionalne zapewniały dostawy wody mieszkańcom. Wystąpienie suszy – braki wody w eksploatowanych ujęciach, powodzie

i skażenia zasobów – konieczność wyłączenia ujęć, awarie urządzeń nie mogą być powodem braków dostaw wody mieszkańcom. Trzeba sobie zdawać sprawę, że braki łączności, energii czy gazu to dla mieszkańców dotkliwa niedogodność, ale nawet kilkugodzinne braki wody to dla nich katastrofa.

Należy mieć na uwadze, że obecnie brak jest koherentnej polityki w zakresie zaopatrzenia w wodę poszczególnych aglomeracji województwa. **Bez podjęcia szczegółowych działań z obawą należy spoglądać na to, jak przedstawiać się będzie sytuacja dostaw wody dla mieszkańców regionu w perspektywie 10 czy 20 lat.** Należy niezwłocznie dokonać inwentaryzacji istniejących zasobów dyspozycyjnych wody, potencjału technicznego infrastruktury wodociągowej, a także rozpoznania wewnętrznych, jak i zewnętrznych źródeł zagrożeń wobec bezpieczeństwa funkcjonowania systemów zaopatrzenia w wodę, z uwzględnieniem zmian demograficznych i kierunków rozwoju regionu.

Tak poczynione rozeznania pozwolą przygotować wieloletnie kierunki modernizacji i rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę dla województwa i skoordynować działania inwestycyjne dla uniknięcia dublowania poszczególnych podsystemów, przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiego stopnia niezawodności ich funkcjonowania. Strategia powinna również dokonać analizy ekonomicznej funkcjonowania systemów zaopatrzenia w wodę, a przede wszystkim zmian cen dostaw wody, uwzględniając różne warianty proponowanych rozwiązań. Do realizacji należy przyjąć takie rozwiązania, aby zahamować wzrost ceny za jej uzdatnianie i dystrybucję. Cena ta musi być akceptowalna społecznie w poszczególnych regionach województwa.

Opracowanie strategii ma stanowić załączek działań regionu w celu kreowania spójnej polityki zaopatrzenia w wodę, wynikającej z założeń Światowej Organizacji Zdrowia, opisanych w Wytycznych WHO dotyczących jakości wody. Wskazują one na istotną rolę organów lokalnych w opracowaniu i wdrażaniu polityki zapewniającej dostęp do niezawodnego i bezpiecznego systemu zaopatrzenia w wodę. Preferowaną strategią jest takie podejście do zarządzania, które kładzie główny nacisk na zapobieganie lub ograniczanie potencjalnych zagrożeń. Istotne jest zatem, aby powstała i została wdrożona ogólna regionalna strategia zarządzania dostawami wody, gwarantująca ich ciągłość i niezawodność, w której będą stosowane wielokrotne bariery celu, minimalizujące potencjalne zagrożenia. Bariery te obejmują spójną ochronę zasobów wody ujmowanej na cele zaopatrzenia ludności, odpowiednie procesy uzdatniania, jak również ochronę wody podczas jej magazynowania i dystrybucji.

Z racji interdyscyplinarnego charakteru zaopatrzenia w wodę, którego elementy wchodzi w zakres działania wielu resortów, urzędów i instytucji, konieczne jest stworzenie regionalnej polityki i strategii, uwzględniającej zarówno odpowiedzialność, jak i interesy poszczególnych uczestników tego procesu. Strategia regionalna na rzecz bezpieczeństwa wody powinna być częścią polityki środowiskowej, gospodarczej, rozwoju i bezpieczeństwa infrastruktury, oświaty i edukacji oraz nauki realizowanej na obszarze naszego województwa.

Obecny rok w Polsce jest trudny ze względu na występującą suszę. Pokazał, że te regiony, które były zaopatrywane w wodę z dużych systemów pozwalających na przerzuty wody między poszczególnymi miastami i gminami,

nie odczuwały jej skutków. Inaczej sytuacja przedstawiała się w regionach zasilanych z małych, lokalnych wodociągów bazujących na płytkich zasobach wód podziemnych. W wielu przypadkach następowały tam braki w dostawach.

Problemem bowiem jest rozbudowa i modernizacja przez lokalne przedsiębiorstwa wodociągowe relatywnie tanich własnych ujęć wód podziemnych i dystrybucja wody bez stosowania jakichkolwiek procesów technologicznych związanych z jej uzdatnianiem. Niejednokrotnie woda niespełniająca wymogów jest mieszana z wodą o wysokich parametrach dla osiągnięcia minimalnych parametrów określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia.

Pozwolenia wodnoprawne na pobór wód podziemnych są w zasadzie wydawane bez ograniczeń. W przypadku województwa śląskiego, a w szczególności subregionu

centralnego i zachodniego, jest to szczególnie ważne, a także niebezpieczne. Ze względu na prowadzoną działalność górniczą zasoby wód podziemnych są tutaj skażone lub potencjalnie narażone na skażenie. Dodatkowo sytuację pogarszają składowiska odpadów. Groźne dla tych zasobów są w szczególności te, które są niezinventaryzowane. Reasumując, są to zasoby niepewne, niezapewniające wysokiego stopnia pewności i bezpieczeństwa działania poszczególnych systemów zaopatrzenia w wodę ludności. **Należy również zwrócić uwagę na to, że Ramowa dyrektywa wodna nakazuje ochronę zasobów wód podziemnych dla przyszłych pokoleń.**

Brak spójnej polityki zaopatrzenia regionu w wodę wpływa negatywnie na budowany i eksploatowany od drugiej połowy XIX w. regionalny system, bowiem już wtedy zdawano sobie sprawę, że region Śląska nie może być zaopatrywany w wodę z lokalnych, miejskich

i gminnych źródeł, mocno narażonych na skażenie generujące nieakceptowalny poziom ryzyka. Przykładem takich zdarzeń jest zamykanie ujęć w północnej części regionu w efekcie występowania ponadnormalnych przekroczeń trichloroetenu. Wobec tego źródła zaopatrzenia w wodę, w celu zwiększenia niezawodności ich eksploatacji, lokalizowano poza obszarami objętymi działalnością górniczą i przemysłową. Spowodowane to było z jednej strony drenażem terenu i zanikiem wód, a z drugiej zanieczyszczeniem zasobów lokalnych.

Województwo śląskie jest jednym z trzech województw, gdzie pobór wód powierzchniowych na cele wodociągowe jest wyższy niż wód z ujęć podziemnych. **Zawdzięczamy to systemowi zaopatrzenia w wodę subregionu centralnego i zachodniego województwa, eksploatowanemu przez Górnośląskie Przedsiębiorstwo Wodociągów S.A.** Spółka pobrała ze środowiska w 2014 r. prawie 145 mln m³ wody, z czego 86,5 proc. stanowiły wody powierzchniowe.

Będąc przekonany co do zasadności powstania strategii oraz wykazując niemały optymizm, liczę, że inicjatywa Śląskiego Klastra Wodnego zostanie podjęta przez władze samorządowe województwa i powstanie opracowanie pn. „Regionalna strategia zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi w perspektywie 5-10-20 lat”, która pozwoli racjonalnie gospodarować tym limitowanym dobrem, jakim jest obecna, a zwłaszcza przyszła woda.

Michał CzarSKI
Prezes Zarządu
Śląski Klastr Wodny w Katowicach

foto: <http://pl.fotolia.com/>